

Det målinriktade dödandets liv och leverne

av Dirk Roland Haupt

TITEL:

The Life and Times of Targeted Killing

FÖRFATTARE:

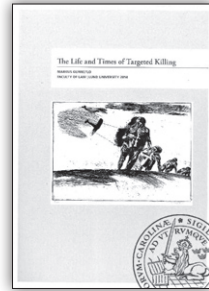
Markus Gunneflo

FÖRLAG:

Faculty of Law, Lund University 2014

ISBN:

978-91-7473-850-6



PONERA, ÅTMINSTONE FÖR ett ögonblick, att du är folkrättsrådgivare på försvarsdepartementets eller utrikesdepartementets rättsavdelning och bland de inkomna e-postbrev i din elektroniska brevlåda hittar du den elektroniska kopian av en förvaltningsprocessrättslig fastställsetalan, i vilken en advokat på uppdrag av käranden yrkar fastställelse att den regering du arbetar för brutit mot folkrätten genom att underlåta att vidta lämpliga åtgärder för att förhindra att en flygbas och i synnerhet dess satellitrelästationer användes av staten X i samband med en väpnad förarlös flygfarkosts insats, under vilken missiler avfyrats från denna plattform mot personer på staten Å:s territorium, som dödats vid anfall.

Med tanke på omnämmandet av staten X förstår du omedelbart att denne folkrättsrådgivare inte kan ha sitt kontor på försvarsdepartementet eller utrikesdepartementet i Stockholm. För en folkrättsrådgivare i ett Nato-medlemsland skulle emellertid en sådan fallsituation inte vara överklig alls, ty upplåtelse och gemensamt nyttjande av flygbaser och satellitrelästationer är alldag-

liga inslag i allierad samverkan. Att den allierade staten X använder sig av en viss flygbas och av satellitrelästationer, som är belägna på en annan allierad stats territorium, är således vanliga fenomen i det överenskomna samarbetet för gemensam säkerhet.¹

Om du efter samråd med dina juristkollegor visserligen kommit fram till att denna fastställsetalan måste anses otillåten och att denna invändning ska vara den primära försvarslinjen, men att det ändå motsvarar god rådgivningssed att göra en fullgod prövning för att i sak kunna överbevisa käranden om folkrättskonformiteten i regeringens samtycke till att flygbasen och dess satellitrelästationer får användas av en allierad partner för insatser av den väpnade förarlösa flygfarkoster, kommer du att lyckönska dig om du har jur dr Markus Gunneflos *The Life and Times of Targeted Killing* på bokhyllan. Tack vare författarens väl utförda undersökning av hur diskursen om det målinriktade dödandets folkrättskonformitet utvecklats ända sedan terrorismen blivit en internationell företeelse riktad mot västvärldens sta-

ter, har du då nämligen tillgång till en folkrättsstudie som gör dig förtrogen med alla relevanta argumentationslinjer som du behöver känna till, när du själv förbereder svarandens sakframställning.

Litteraturen om målinriktat dödande, författad på något av de stora språken, antingen den behandlar folkrättsliga, militära, humanitära, politiska eller statsvetenskapliga infallsvinklar på detta fenomen, verkar nästintill oöverskådlig. Ändå uppvissade den tills alldeles nyligen en lucka som nu får anses vara fylld av den folkrättsliga doktorsavhandling som Markus Gunneflo försvarade den 10 mars 2014 vid Juridiska fakulteten vid Lunds universitet. Luckan bestod inte av en brist på djupgående analyser av förutsättningarna och villkoren för målinriktat dödandes folkrättskonformitet, utan av avsaknaden av att utifrån vetenskapliga premisser – oaktat de landvinningar deras vetenskapliga rön må ha åstadkommit – *våga tänka på tvären*.

Gunneflo har tagit detta steg, kanske efter det att han insåg att det ligger i folkrättsvetenskapens natur att uppmuntra till tvärtänkande, och berikat ett flertal vetenskapsgrenar med ett stimulerande arbete som inte räds vare sig vedertagna gränsdragningar mellan ämnena eller finurlig humor, vilken inte minst ger sig till känna i avhandlingens titel. Studien utmärker sig rätt tydligt i jämförelse med merparten av juridiska doktorsavhandlingar när det gäller form, struktur, innehåll och inte minst språkbruk, vilket är till en sådan grad rikt, ledigt och levande, men samtidigt korrekt och noggrant, att man får en förnimmelse av inflytanden från anglosaxisk forskningstradition.²

Författaren använder sig uteslutande av engelskspråkiga källor, mot vilket det givetvis inte finns någonting att anmärka. Hans referenser vittnar om en utmärkt

kännedom om den relevanta litteraturen, och det säger sig nästan självt att bredden och mångfalden av de källor han åberopar i den del som avser USA:s folkrättsliga inställning mot målinriktat dödande är mycket större än i den del som avser den israeliska positionen, även om israeliska folkrättsjurister i stor utsträckning publicerar på engelska. Detta metodval innebär att källor på andra språk, som hade kunnat vara till gagn för avhandlingen, inte beaktas.

Boken är indelad i fem kapitel.³ Det första kapitlet om målinriktat dödande, samexistens och skyddet av den politiska kroppen innehåller en grundläggande presentation av avhandlingens ämne, syfte, metodval och avgränsningar. Det andra kapitlet ägnas framväxten av det målinriktade dödandet i den gemensamma israelisk-palestinska fiendskapen,⁴ medan det tredje kapitlet behandlar uppkomsten av målinriktat dödande i det amerikanska hemland som utgörs av jorden.⁵ I det fjärde kapitlet analyseras trenden att utveckla eller förnya folkrättens godtagande av dödligt våld i samband med målinriktat dödande. Avslutningsvis reflekterar författaren kring det förflutna i målinriktat dödandes rättsförhållande i nuet.

Avhandlingen är gjuten i ett stycke; den vill bli läst från pärm till pärm. Sin klara och lättförståeliga indelning till trots kräver boken läsarens odelade koncentration och beredvillighet till att befatta sig med den, och ett gott råd är att väl ta till sig det första kapitlet. Förklaringen är att Gunneflo väljer en komplex och anspråksfull framställningsmetod, där ett flertal källor, kunskaper och argument från andra vetenskapsgrenar involveras i den folkrättsliga analysen av hur det målinriktade dödandet växt fram. Den metaforiska argumentationsmall, som är mest betydelsefull för

framställningen och som författaren därför konsekvent och helt igenom använder sig av, är en terminologi hämtad från läkarvetenskapens värld, där begreppet "targeted killing" ju betecknar en form av behandling av cancerceller som befinner sig i en riskfylld samexistens med de övriga delarna av den mänskliga kroppen. Den riskfyllda samexistensens tankekategori länkar han samman med den moderna politiska filosofin och framför allt den italienske filosofen Roberto Esposito (född 1950) – som i sina senare publikationer behandlar ämnet biopolitik i modern tid –, vilket öppnar för ett större rättsidéhistoriskt betraktelsesätt, där en stat, en nation eller ett samhälle anses vara en korporativ enhet som liknas vid en människokropp.

Mot bakgrund av att det på det internationella planet pågår en omvärdering i uppfattningen om lagligheten av att använda extraterritoriellt dödligt våld i bekämpningen av terrorismen sätts slutligen den folkrättsliga analysen av det målinriktade dödandet i relation till den konkreta betydelse fenomenet har i Israels och USA:s historia. När det gäller USA går undersökningen tillbaka till början av 1980-talet. Med avseende på Israel går den så långt tillbaka som till Staten Israels grundande.

Avhandlingen har som målsättning att 1) redogöra för hur målinriktat dödande växer fram i Israels och USA:s historia som ett medel för att skydda statskroppen, 2) redovisa utvecklingen av de grundläggande rättsprinciper, enligt vilka den terroristiska fienden utses och hanteras som ett spørsmål rörande såväl nationell rätt som folkrätt, samt 3) undersöka effekten av målinriktat dödande på folkrätten, mer specifikt hur målinriktat dödande kan sägas utveckla eller förnya folkrättens godtagande av dödligt våld.

De två förstnämnda målen uppnås i andra respektive tredje kapitlet om uppkomsten av målinriktat dödande i endera Israels och USA:s historia. Emellertid bör det understrykas att statligt dödande med den verkställande maktens medgivande eller enligt dennas påbud inte alls är någon ny företeelse, och Israel och USA är inte heller de enda stater som vidtar dylika åtgärder. Det som är nytt och utmärkande för det israeliska och amerikanska målinriktade dödandet är den rättsliga och politiska ram, inom vilken detta handlingsätt framstår som lagligt, legitimt och nödvändigt. Genom att studera hur det juridiska rättfärdigandet av målinriktat dödande utvecklas i de israeliska och amerikanska sammanhangen får man samtidigt klarlagt hur målinriktat dödande har blivit, om än inte officiellt erkänt så dock bedömt som lagligt i åtskilliga användningsfall. När det gäller det tredje målet har författaren en process av successivt framåtskridande förståelse i åtanke, i vilken frågan om det målinriktade dödandets inverkan på folkrätt tar centrum i det fjärde kapitlet.

Avhandlingen belyser såväl det allmänna problemet avseende det prekära sambandet mellan våld och rätt vid det suveräna skyddet av statskroppen som den mera specifika frågan om det ömsesidigt produktiva förhållandet mellan målinriktat dödande och folkrätt. Att vederbörlig hänsyn därvid tas till de särskilda historiska sammanhangen och de rättsliga och politiska förhållanden, under vilka Israel och USA antog var sin politik avseende målinriktat dödande, har redan nämnts. Men författaren lägger till ytterligare en intellektuell dimension: Han återkopplar sitt resonemang till valda arbeten av de tyska filosoferna Walter Benjamin⁶ (1892–1940) och Carl Schmitt⁷ (1888–1985). För uppkomsten av målinriktat dödande redogörs i en

ingående analys dels av hur vissa konceptioner om suveränitet, rätt och politisk gemenskap genomförs vid formuleringen av problem och hot, dels av de svar, definitioner och tolkningar, som givits därpå, samt dels av hur praktiken utformats och varaktigt ökat i betydelse.

För att klargöra folkrättens involvering i det målinriktade dödandets historia, har författaren funnit Matthew Cravens åtskillnad mellan *folkrätten i historien* och *folkrättens historia* nyttig.⁸ Vid undersökningen av uppkomsten av målinriktat dödande i Israels och USA:s historia begagnar han sig av perspektivet folkrätten i historien. När vikten av folkrätt och sociala och politiska utvecklingar betonas, kan detta perspektiv med fördel användas för att beskriva hur ”folkrätten eller folkrättsjurister har anlitats eller själva deltagit i skapandet av en historia som i vissa avseenden står utanför folkrättens historia i sig”.⁹ I det fjärde kapitlet i boken, då författaren undersöker effekten på folkrätten av uppkomsten av och den samtida debatten om målinriktat dödande, förskjuter han så perspektivet från folkrätten i historien till folkrättens historia.

I ett försök att fånga de rätt olikartade problemen av riskfylld samexistens, i förhållande till vilken målinriktat dödande har vuxit fram i de israeliska och amerikanska sammanhangen, använder sig författaren av de somatiska metaforerna *inkorporering* (införlivande, inlemmande) och *disinkorporering* (avlägsnande, bortstötande, avsondrande). Termen inkorporering används för att beskriva, hur målinriktat dödande framträder mot bakgrund av inlemmandet av det judiska folket i den israeliska statskroppen i Palestina. Detta införlivande har enligt författaren resulterat i en gemensam israelisk-palestinsk insnärjning i fiendskap. Ockupationen av de palestinska områdena

år 1967 gjorde att detta den gemensamma israelisk-palestinska fällans grepp av fiendskap blev ännu fastare och att den efterföljande utvecklingen har intensifierat parternas intrasslande i den så till den grad att målinriktat dödande började sättas in som ett sätt att skydda den israeliska statskroppen.

Termen disinkorporering används för att beskriva, hur målinriktat dödande framträder i USA:s historia, och för att göra begripligt det ur en geografisk synvinkel mera expansiva sätt, på vilket USA bedriver målinriktat dödande. Denna vidsträckthet måste förstås mot bakgrund av utmaningen att skydda en disinkorporerad statskropp, d v s det somatiska uttrycket för den post-westfaliska stat vars självhögande och monopoliserande egenskaper kraftigt påverkats av globaliseringens krafter. Samtidigt som globaliseringen öppnar upp ett brett spektrum av möjligheter för och problem till följd av gränsöverskridande samexistens, är den aspekt som här är i fokus tillkomsten av ett rörligt gränsöverskridande terroristhot, mot vilket likaledes rörliga skyddsmedel – och då i främsta rummet förarlösa flygfarkoster¹⁰ – tas fram ända till den punkt där målinriktat dödande används i det amerikanska hemlandet – som faktiskt har blivit hela planeten.¹¹

För att ytterligare fånga särdragen av inkorporering respektive disinkorporering refererar författaren dels till Walter Benjamins essä ”Försök till en kritik av våldet”¹² i syfte att spåra det intima sambandet mellan våld och rätt i den suveräna inkorporeringens process, vilket ger bakgrund åt uppkomsten av målinriktat dödande i staten Israels historia, dels till Carl Schmitts skrifter om konstitutionell rätt och folkrätt för att beskriva framväxten av målinriktat dödande i USA:s historia mot

bakgrund av utmaningen att skydda en disinkorporerad statskropp.

Författaren kommer till slutsatsen att förhållandet mellan målinriktat dödande och rätten, särskilt folkrätten, inte är en enkel fråga om mer eller mindre bestämda och rättsligt bindande normer som ska tillämpas på statliga åtgärder vidtagna i situationer av riskfylld samexistens eller, m a o, av osäkerhet – för vilka författaren väljer den andra intifadan (2000–2005) och händelserna den 11 september 2001 som exempel – utan snarare en fråga om ett mycket längre och ömsesidigt produktivt förhållande.

Genomgående måste Markus Gunneflo berömmas för de höga vetenskapliga krav han ställer på sig själv och för det utmärkta handlag han har vid utvärderingen av källorna. Om möjligt så hade det andra kapitlet om Israels folkrättssyn på målinriktat dödande vunnit på om han hade tagit med Alan Craigs mycket initierade studie *International Legitimacy and the Politics of Security: The Strategic Deployment of Lawyers in the Israeli Military*,¹³ för då hade han i mindre grad behövt förlita sig på pressmeddelanden utgivna och utskrifter från presskonferenser anordnade av chefen för den israeliska försvarsmaktens folkrättshet. Craigs framställning innehåller nämligen (på s 139–159) en fallstudie av ett målinriktat dödande som använder sig av utdrag ur hemligstämplade handlingar återgivna med tillstånd från den israeliska försvarsmakten Tsahal. Att den juridiska diskussionen i Israel kring det målinriktade dödandets rättsliga grunder, tillåtlighet och gränser är både mångfacetterad och självkritisk, framgår till viss grad av de engelskspråkiga avhandlingar ur israeliska folkrättsjuristers pennor, vilka författaren utvärderar.¹⁴ För att till fullo omfatta denna diskurs hade det emellertid va-

rit oundgängligt att ta med hebreiskspråkig facklitteratur.¹⁵

Framme vid fjärde kapitlet inser folkrättsjuristen på en allierad makts försvarsdepartement eller utrikesdepartement, som ska göra en prövning för att i sak kunna överbevisa kåranden i ett förvaltningsprocessrättsligt fastställelsemål om folkrättskonformiteten i regeringens samtycke till att en flygbas och dess satellitrelästationer får användas av en allierad partner för insatser av dennas väpnade förarlösa flygfarkoster, varför författaren har måst lägga en så bred och solid grund som han nu gjort på de förutgående 222 sidorna. I detta kapitel analyseras trenden att utveckla eller förnya folkrättens godtagande av dödligt våld i samband med målinriktat dödande. I sin relativa korthet på drygt 35 sidor är det fråga om ett riktigt starkt kapitel, där alla argumentationstrådar knyts ihop. Medan författaren erkänner att frågan om lagligheten av målinriktat dödande är långt ifrån besvarad, hävdar han att målinriktat dödande förnyar folkrättens sanktionering av dödligt våld på ett individualiserande och deterritorialiserande¹⁶ sätt som utmanar föreställningar om universella och oförytterliga mänskliga rättigheter antingen genom att de mänskliga rättigheternas folkrätt underordnas krigets lagar eller genom att dessa båda sammanslås med resultatet att målinriktat dödande samtidigt inskränks och legitimeras.¹⁷

Betraktelsen av föremålet för målinriktat dödande som fiende, brottsling och risk leder fram till diskussionen om det enskilda rättssubjektet som rättighetshavare, vilken enligt artikel 6 i den internationella konventionen (SÖ 1971:42) om medborgerliga och politiska rättigheter har en inneboende rätt till livet, och till Internationella domstolens rådgivande yttrande den 8 juli 1996 om lagligheten av hot om eller bruk

av kärnvapen, att konventionen inte upphör att gälla i tider av krig och att rätten att inte godtyckligt berövas livet är tillämplig också vid fientligheter, men att prövningen av vad som är godtyckligt berövande av livet ska göras enligt krigets lagar såsom den i väpnade konflikter tillämpliga speciella rättsordning som är avsedd att reglera fientligheters genomförande.

Den praktiskt verksamme folkrättsjuristen kommer att uppskatta den differentierade bild på förhållandet mellan humanitär folkrätt och de mänskliga rättigheternas folkrätt som författaren vinnlägger sig om att teckna genom att beskriva att argumenten för lagligheten av målinriktat dödande har sin bakgrund i en lång – alltjämt pågående – process, där den folkrättsliga sanktionen av dödligt våld omdefinierats. Gunneflo tydliggör att den omfattande samtida debatten om målinriktat dödandes laglighet är en kamp över om denna omdefiniering kan tillåtas eller ej. Även om avhandlingens ambition främst är deskriptiv, ställer han sig kritiskt till den utveckling som beskrivs i avhandlingen. Detta hindrar honom inte från att med juristens objektivitetssökande kynne först sammanställa och bereda de folkrättsliga skäl Israel och USA anför som stöd för målinriktade åt-

gärder att beröva terrorister livet – vare sig det är fråga om bekämpning av ett legitimt militärt mål, individuellt självförsvar eller återopande av nödläge inom folkrätten –, för att sedan granska, tolka och bedöma dem på ett folkrättsvetenskapligt vederhäftigt sätt.¹⁸ Att Gunneflo därutöver skriver skickligt, gör arbetet med denna avhandling till en intellektuell upplevelse.

Avhandlingen är en stor akademisk prestation, och det länder Juridiska fakulteten vid Lunds universitet till heder att den skrivits och försvarats där. Att ett internationellt förslag nu kommer att ge ut andra upplagan av Gunneflos avhandling så kort tid efter första upplagans publicering, är ett övertygande belegg för att avhandlingen uppfyller högt ställda vetenskapliga krav. Boken inbjuder läsaren på sina drygt 290 sidor att bli delaktig i en utmanande och tankeväckande diskurs som förmedlar viktiga och nödvändiga insikter i ett angeläget spörsmål samtidigt som den öppnar nya vyer. Anmälaren är därför övertygad om att *KKrVAHT*:s läsare kommer att ha stor behållning av Markus Gunneflos bok som anbefalles varmt.

Recensenten är jur lic.¹⁹

Noter

1. Målet i detta exempel har verklighetsanknytning. Dylig fastställsetalan förs vid förvaltningsdomstolen i Köln i målet 3 K 5624/14 *Faisal bin Ali Jaber m fl mot Förbundsrepubliken Tyskland* av anhöriga till personer som dödats vid ett amerikanskt drönanfall i Jemen. Talan har inte väckts mot den amerikanska regeringen (som skulle åtnjuta statsimmunitet vid tyska domstolar), utan mot den tyska förbundsregeringen. Kärandesidan hävdar dels att det amerikanska drönanfall som dödade deras släktingar var folkrättsstridigt, dels att den tyska förbundsregeringen var medansvarig, för att denna hade gjort det möjligt för USA att använda sina anläggningar i Ramstein och Stuttgart för att överföra uppgifter om målurval och målbekämpning i samband med detta anfall.
2. Det ska framhållas att boken är vacker till sin grafiska utformning och väl korrekturläst. Att på s 216 förlägga anslaget den 23 oktober 1983 på den multinationella styrkan till Libyen i stället för till Libanon, såsom det rätteligen gjordes längre fram i boken på s 141 f, är ett mindre förbiseende.
3. Den innehåller en omfattande, mycket aktuell bibliografi och en rättsfallsöversikt, men saknar en förteckning över förkortningar och ett sakordsregister.
4. Författaren råds inte värderande rubriceringar och beteckningar. Såsom han förklarar på s 65, använder sig andra kapitlets rubrik av en metafor av den palestinske diktaren Mahmoud Darwish.
5. Också denna rubrik, som man nog inte förväntar sig i en rättsvetenskaplig avhandling, har en förebild, hämtad – som författaren påpekar på s 216 – från den avslutande rapport som lämnats av den sk ”9/11 Commission”: National Commission on Terrorist Attacks upon the United States (utg): *The 9/11 Commission Report. Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks upon the United States*. W W Norton & Company, New York och London 2004, s 362.
6. Walter Benjamin var filosof, litteraturvetare och konstkritiker. Hans tankesätt beskrivs som eklektiskt, då han förenade en oortodox syn på marxismen med influenser från judisk mystik. Han tillhörde den första generationen inom den sk Frankfurtskolan.
7. Carl Schmitt var en i sina yngre år konservativ och antiliberal, senare övertygad national-socialistisk och antisemitisk vetenskapsman, som till sin huvudsakliga utbildning och verksamhet varit jurist och vars publikationer sträcker sig över ett brett spektrum som omfattar konstitutionell rätt, filosofi, statsvetenskap, sociologi, teologi och tysk språk- och litteraturvetenskap. I SvD 2011-12-20 publicerade idéhistorikern Anders Burman en tankeväckande artikel om honom under titeln ”En pessimists oväntade återkomst”, http://www.svd.se/kultur/understrecktet/en-pessimists-ovantade-aterkomst_6719821.svd (2014-11-02). – Det bör uttryckligen framhållas att Markus Gunneflo uppmärksammar Schmitts extremt problematiska biografi. Han betonar att redovisningen av Schmitts förkastliga politiska val i detta sammanhang är definitivt inte något försök att rikta miss-tankar mot det målinriktade dödandet eller dess förespråkare, utan förklarar att vad som gör Schmitt relevant i samband med målinriktat dödande är hans tänkande om hur rätten, vare sig det är fråga om inomstatlig rätt eller folkrätt, är en del i den politiska gemenskapens inrättande och skydd. Se Gunneflo, Markus: *The Life and Times of Targeted Killing*. Faculty of Law, Lunds University, Lund 2014, s 115.
8. Op cit, Gunneflo, Markus, not 7, s 14 f. Matthew Craven är professor i folkrätt vid Londons universitets juridiska och samhällsvetenskapliga fakultet.
9. Op cit Gunneflo, Markus, not 7, s 14, som citerar Matthew Craven.
10. För en mycket intressant framställning av tillkomsten av den amerikanska förarlösa flygfarkosten Predator se Whittle, Richard: *Predator. The Secret Origins of the Drone Revolution*. Henry Holt and Company, New York 2014.
11. Op cit, National Commission on Terrorist Attacks upon the United States (utg), not 5, s 362: ”In this sense, 9/11 has taught us that terrorism against American interests ‘over there’ should be regarded just as we regard terrorism against America ‘over here.’ In this same sense, the American homeland is the planet.”

12. En svensk översättning av "Zur Kritik der Gewalt" är tillgänglig på <https://www.marxists.org/svenska/benjamin/1921/valdet.htm> (2014-11-02).
13. Craig, Alan: *International Legitimacy and the Politics of Security: The Strategic Deployment of Lawyers in the Israeli Military*. Lexington Books, Lanham/Boulder/New York/Toronto/Plymouth 2013.
14. Markus Gunneflo själv har bidragit till att belysa den juridiska diskussionen i Israel i artikeln "The Targeted Killing Judgment of the Israeli Supreme Court and the Critique of Legal Violence"; i: *Law and Critique*, 1. häftet 2012 (band 23), s 67–82.
15. Ett exempel är Kremnitzer, Mordechai: *Ha-im ha-kol kasher ba-hitmodedut 'im ha-teror? 'Al medinyut ha-harigah ha-muna'at (ha-sikul ha-memuqad) shel Yisra'el be-Yo"sh uve-'Azah* [Är alla åtgärder tillåtliga vid åsynen av terrorn? Om Israels politik avseende förebyggande dödande (målinriktat dödande) i Judéen, Samarien och Gaza]. Ha-Makhon ha-Yisre'eli le-demoqratyah, Jerusalem 2005. – Med fördel hade Markus Gunneflo också kunnat använda sig av den rikhaltiga facklitteraturen på tyska. Resultatet av hans ingående undersökning av Israels högsta domstols avgörande i målet 769/02 *Den offentliga kommittén mot tortyr m fl mot Staten Israels regering m fl* (s 31–40) hade t ex kunnat jämföras med det avvikande resultat Ulrike Biller kommit fram till i sin avhandling *Zur Frage der völkerrechtlichen Zulässigkeit der gezielten Tötung von palästinensischen Terroristen durch den Staat Israel. Hintergründe und Rezension des Urteils HCJ 769/02* [Om spörsmålet rörande den folkrättsliga tillåtligheten av målinriktat dödande av palestinska terrorister genom Staten Israel. Bakgrunder till och bedömning av avgörandet HCJ 769/02] (Kovac, Hamburg 2014).
16. Markus Gunneflos undersökning kring frågan om fiendskapens avterritorialisering är synnerligen spännande och givande. De av honom åberopade källorna – bl a Internationella rödakorskommittén – ger belägg för att den i väpnade konflikter gällande folkrätten (*ius in bello*) inte är lika geografiskt bunden som kan ha antagits. Den är inte avsedd att följa statsgränser, och ett slagfält där fiendtligheter utkämpas är inte något absolut krav för att en militär operation får utföras. Diskussionerna kring *ius in bello* har visat på en bristande samstämmighet mellan folkrättens statiska och territoriebundna rekvisit som försöker att styra väpnade konflikters alltmer dynamiska, avterritorialiserade förhållandeverkan. Den mest extrema formen av deterritorialiseringen av fiendskap är den som betecknas som det globala kriget mot terrorismen. Op cit Gunneflo, Markus, not 7, s 235–244.
17. Op cit Gunneflo, Markus, not 7, s 223–259.
18. Om det senare se Agius, Maria: "Åberopande av nödläge inom folkrätten"; i: *Svensk Juristtidning*, 2. häftet 2008, s 133–145.
19. Före publiceringen har denna anmälan kommunicerats med författaren, som har beretts tillfälle att lämna synpunkter.